

УДК 373.2.018.1:159.922.6
DOI 10.31654/2663-4902-2021-PP-4-16-23

Пихтіна Н. П.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
prykhtina@ukr.net
orcid.org/0000-0001-6684-436

СПІЛКУВАННЯ ДИТИНИ З ДОРΟΣЛИМИ В ПЕРІОД ДОШКІЛЬНОГО ДИТИНСТВА ЯК НАУКОВА ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті на основі інтеграції досліджень з вікової та педагогічної психології, психології та педагогіки спілкування, сімейного виховання проаналізовані різноманітні психолого-педагогічні аспекти спілкування батьків з дітьми в період дошкільного дитинства.

Узагальнені наукові висновки психолого-педагогічних досліджень проблеми спілкування, представлені зв'язки форм і засобів спілкування дитини дошкільного віку з дорослими. Обґрунтовано вирішальний вплив форм спілкування на становлення провідних видів діяльності дитини у дошкільному віці; акцентується увага на спілкуванні як важливій спонукальній силі психічного розвитку дитини.

Обґрунтовано, що особистісні якості дитини, що відбивають досвід її спілкування і ступінь розвиненості комунікативно-мовленнєвої сфери, проєктують актуально значущі у житті дитини риси характеру, які складають її соціальну компетентність, інтелектуальну активність у взаємодії зі світом, визначають комунікативну спрямованість та готовність до взаємодії на основі ціннісних орієнтацій і досвіду міжособистісної взаємодії.

Визначена необхідність вивчення педагогічних умов оптимізації спілкування батьків з дітьми-дошкільниками, впровадження ефективних засобів психолого-педагогічного впливу, гармонізації стосунків у сім'ї в цілому, втілення у процес спілкування особистісно орієнтованого підходу.

Ключові слова: спілкування, взаємодія, готовність до взаємодії, міжособистісна взаємодія, комунікативна спрямованість, соціальна компетентність, інтелектуальна активність.

Постановка проблеми. Провідне місце у формуванні особистості дитини належить родині, оскільки саме там головною умовою її особистісного та психічного розвитку виступає спілкування з батьками. Сучасна українська сім'я через низку об'єктивних і суб'єктивних чинників (економічна криза, зміна умов життя, переоцінка суспільних та особистісних цінностей, негативні зміни в сім'ях, конфліктні стосунки подружжя, порушення емоційних зв'язків між батьками і дитиною) часто не в змоззі належним чином реалізувати виховну функцію, що призводить до серйозних порушень особистісного розвитку дитини.

Важливими у сучасних дослідженнях є різноманітні психолого-педагогічні аспекти спілкування батьків з дітьми в період дошкільного дитинства. Вони об'єктивно вимагають інтеграції досліджень вікової та педагогічної психології, психології спілкування, психології сім'ї.

Актуальність порушеної проблеми визначається необхідністю визначення педагогічних умов оптимізації спілкування батьків з дітьми-дошкільниками, впровадження ефективних засобів психолого-педагогічного впливу, гармонізації стосунків у сім'ї в цілому, втілення у процес спілкування особистісно орієнтованого підходу.

Тому, **метою написання статті** є здійснення теоретичного аналізу особливостей процесу спілкування батьків з дітьми дошкільного віку та спрогнозувати педагогічні умови його оптимізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні основи розробки проблеми спілкування пов'язані з працями Б. Ананьєва, О. Бодальова, Л. Виготського, Г. Костюка, О. Леонтьєва, котрі розглядали спілкування як важливу умову формування особистості.

Дослідження проблеми спілкування в галузі дитячої психології (М. Лісіна), розкривають зв'язки форм і засобів спілкування дитини дошкільного віку з дорослими; наголошують на вирішальному впливі форм спілкування на становлення провідних видів діяльності (О. Запорожець, Д. Ельконін); акцентують на спілкуванні як важливій спонукальній силі психічного розвитку дитини.

Визначальна роль сім'ї, ставлення батьків до дитини та стилю сімейного виховання, зокрема у формуванні особливостей психіки та поведінки дошкільника, підкреслювалося в дослідженнях С. Кулачківської, Т. Піроженко О. Смирнової, Т. Титаренко та інших.

Вплив стилю спілкування дорослого на особистісний розвиток дитини, зокрема її емоційну сферу, був предметом вивчення О. Кононко, В. Котирло, С. Ладивір, Ю. Приходько та інших.

Згідно наукових висновків І. Беха, М. Боришевського, О. Савченко, Н. Чепелевої, гуманізації стосунків у родині сприяє особистісно орієнтований підхід. У руслі сучасної гуманістичної парадигми виховання й освіти особливої актуальності набуває формування суб'єкт-суб'єктних взаємин між батьками та дітьми (Г. Балл, Т. Піроженко та інші).

Виклад основного матеріалу. Проблема спілкування та взаємодії людей посідає центральне місце в соціально-психологічних і соціально-педагогічних теоріях, де спілкування розглядають як механізм об'єднання людей у групи; умову соціалізації особистості; засіб розвитку й формування особистості.

Спілкування визначають як складний і багатоплановий процес встановлення й розвитку контактів між людьми, який породжується потребами спільної діяльності і передбачає обмін інформацією, має визначену тактику і стратегію взаємодії, сприйняття й розуміння суб'єктами спілкування один одного [8, с. 355].

М. Лісіна дослідила вплив спілкування на психічний розвиток дитини. Спираючись на концепцію Л. Виготського, вона обґрунтувала, що головною умовою психічного розвитку дитини є її спілкування з дорослим. Саме тоді створюється зона найближчого розвитку, де співробітництво зі старшим партнером допомагає дитині реалізувати свої потенційні можливості, зокрема розвиток внутрішнього плану дій дитини, сферу її емоційних переживань, пізнавальну активність, довільність і волю, самооцінку і самосвідомість [4].

у вітчизняній науці активно досліджувалось питання про співвідношення спілкування й діяльності кількома шляхами: спілкування розглядалось як умова спільної діяльності людей, як засіб організації і розвитку діяльності (В. Давидов); діяльність вивчалась як засіб спілкування людей (Д. Ельконін); спілкування розглядали як особливий вид діяльності (М. Лісіна).

Встановлено, що діяльність і спілкування спонукається особистістю, її специфічною потребою, що не є вродженою, а формується в перший місяць життя. Вирішальне значення для виникнення потреби в спілкуванні має позиція дорослого щодо дитини. Дорослий із самого початку життя дитини (і навіть ще до її народження) ставиться до неї як до людини, особистості. Він авансом наділяє її міміку і рухи змістом і значенням, якого вони ще не мають, і здійснює з нею осмислене спілкування, вважаючи дитину другим учасником комунікації. Завдяки цьому дитина в перші місяці життя відкриває суб'єктність, особистість самого себе і дорослих. Цей факт визначає початок потреби в спілкуванні з дорослим, котра спонукає подальшу комунікативну діяльність.

Тож спілкування як процес, до якого входить внутрішній світ особистості, формується саме у процесі й завдяки різним видам спілкування. У тій чи іншій формі внутрішній світ особистості включений до будь-яких видів спілкування, особистісного зокрема.

Значущість спілкування як чинника формування особистості дитини, неодноразово підкреслювалося у працях В. Котирло і С. Ладивір. Поняття «спілкування»

вченими розглядалося як багатогранний процес, потреба дитини, яка є суспільною істотою. Зміст та способи спілкування, а разом з тим і задоволення, яке отримує кожна сторона, завжди є різними. В одних випадках учасники задоволені результатами спілкування, в інших процес спілкування проходить ніби марно, викликаючи бажання більше не повертатися до нього. Звісно, відчуваючи радість від спілкування, дитина прагне його продовжувати, і, навпаки, негативні почуття змушують її його уникати [1].

Роль спілкування в розвитку особистості досліджувала Т. Піроженко та наголошувала, що особистісні якості дитини, що відбивають досвід її спілкування і ступінь розвиненості комунікативно-мовленнєвої сфери, проєктують весь спектр актуально значущих у житті людини рис характеру. Широта й різноманітність особистісних рис відображає прояви «замкнутості-комунікабельності», сміливості, тривожності, креативності та багатьох інших особистісних характеристик, що складають соціальну компетентність людини [6]. Авторка підкреслює, що соціальну та інтелектуальну активність дитини у взаємодії зі світом у цілому визначають комунікативна спрямованість, готовність до взаємодії, ціннісні орієнтації, що відбивають досвід міжособистісного спілкування [6].

Відомо, що в основі психічного розвитку дітей лежить їх специфічна відтворювальна діяльність, за допомогою якої дитина засвоює історично фундаментальні потреби і сформовані здібності людей для включення в активне трудове й суспільне життя. Для такого засвоєння необхідне спілкування дитини з дорослими, які вже певною мірою оволоділи культурою і здатні передати накопичений досвід, навчити вироблених людством способів практичної та розумової діяльності. У процесі спілкування відбувається становлення й формування психіки дитини, її особистості, свідомості й самосвідомості. Засобами набуття дитиною нових знань і вмінь детермінується структура свідомості, визначається будова вищих, специфічно людських психічних процесів [11]. Тож організація достатнього за кількістю й адекватного за змістом спілкування є важливою умовою правильного виховання і розвитку особистості.

За оцінкою М. Лісіної, у перші сім років життя відбувається кількісне збагачення комунікації дитини з оточуючими та якісні перетворення спілкування, пов'язані зі зміною його змісту, засобів і результатів [3; 4].

Науковці виділяють декілька *засобів спілкування*, за допомогою яких діти взаємодіють із дорослими:

– *експресивно-мімічні* виникають в онтогенезі першими і служать одночасно проявом емоційних станів дитини, активними жестами, адресованими оточуючим; вони також виражають зміст спілкування, яке не може бути передане з необхідною точністю через інші засоби – увагу, інтерес;

– *наочно-дієві* виникають пізніше (до 3-х років) і також мають знакову функцію, без якої неможливе взаєморозуміння між людьми; вони відрізняються від експресивно-мімічних більшою довільністю;

– *мовні операції* дозволяють вийти за межі приватної ситуації й налагодити більш широку взаємодію з іншими [3, с. 57–72].

У першій половині дошкільного дитинства у дитини можна спостерігати *позаситуативно-пізнавальну форму спілкування*. Вона опосередкована, однак вплетена не у практичну співпрацю з дорослим, а в спільну пізнавальну діяльність, своєрідну «теоретичну співпрацю».

У змісті комунікативної потреби в дітей з *позаситуативно-пізнавальною формою спілкування* виділяють одну поширену рису дітей молодшого та середнього дошкільного віку – їх підвищену образливість.

Подібна підвищена чутливість дітей до ставлення дорослого не випадкова, мабуть, вона відображає важливі перетворення потреби в спілкуванні у дітей. Тож для позаситуативно-пізнавальної форми спілкування характерне прагнення дитини до поваги дорослого. Діти прагнуть похвал і не бажують миритися із зауваженнями, сприймають їх як особисту образу.

Аналіз спілкування дітей із *позаситуативно-пізнавальною* формою свідчить, що описана образливість дітей – не суто індивідуальна особливість, а саме віковий феномен: на певній стадії розвитку він спостерігається практично у всіх дітей, хоч і не

в однаковій мірі. Афективні спалахи особливо властиві дітям середнього дошкільного віку, бо що серед молодших багато ще залишається на рівні ситуативно-ділового спілкування [3, с. 4].

Основним засобом спілкування дітей з позаситуативно-пізнавальною (так само, як і з позаситуативно-особистісною) формою є мовлення, адже тільки воно дає дітям можливість вийти за межі ситуації в безмежний оточуючий світ. Цікаво, що дошкільники не тільки використовують слово, але й перетворюють його на особливий об'єкт вивчення. У дітей виникає потяг до словотворення, до гри зі словом, завдяки якій вони прекрасно опановують рідну мову.

Особливості цієї форми спілкування науковці пов'язують із провідною діяльністю відповідного вікового періоду. У дошкільному віці головне значення серед усіх видів активності дитини набуває *гра*. Спеціальні дослідження показали, що на початкових етапах розвитку гри діти намагаються відобразити переважно зовнішній, речовий аспект діяльності дорослих, який вони опрацьовують шляхом обігрування (Д. Ельконін). Тому діти надають великого значення використанню різних предметів-замінників, що символізують доросле життя й характерні атрибути. Знаходження відповідних предметів-замінників дозволяє дитині краще осмислити функції й значення різних продуктів людської культури і теж живить її жадібну допитливість. Так пізнавальне спілкування тісно переплітається з грою дітей [11].

До кінця дошкільного віку в дітей з'являється вища для цієї вікової групи форма спілкування з дорослим – *позаситуативно-особистісна*. Особистісний мотив спілкування має абсолютно інший характер, оскільки є провідним у цій формі комунікативної діяльності.

Для дошкільників набувають значення такі деталі із життя дорослого, які жодним чином їх не стосуються, але дозволяють відтворити в повноті конкретних деталей повноцінний образ цієї людини.

У дітей з позаситуативно-особистісною формою спілкування співпраця з дорослим теж носить «теоретичний» характер (запитання, обговорення, суперечки), вpleтений у пізнавальну діяльність, але тут виявляється зосередженість дитини на соціальному оточенні, так би мовити, на світі людей, а не предметів [9].

Для старших дошкільників характерним є прагнення до доброзичливої уваги дорослих, взаєморозуміння і співпереживання з ними. Новий зміст комунікативних потреб дитини в цей період виражається в тому, що вона тепер не наполягає на схваленні: набагато важливіше для неї знати, як потрібно. І хоча вона засмучується, коли діяла неправильно, дитина охоче погоджується внести поправки в свою роботу, змінити думку або ставлення до обговорюваних питань, щоб досягти спільності поглядів і оцінок з дорослим. Співпадіння власної позиції з позицією старших виступає для дитини *доказом її правильності*.

Прагнення до спільності поглядів зі старшими дає дітям опору при обдумуванні етичних понять, при становленні моральних думок, адже за своїм походженням правила поведінки в суспільстві, стосунки з товаришами є соціальними, і лише старші вихованці, які оволоділи соціальним досвідом, можуть допомогти дитині визначити правильний шлях.

Науковцями (А. Рузька, Л. Абрамова) встановлено, що дуже багато нарікань дітей на своїх товаришів по групі дитсадка викликані бажанням перевірити себе, чи так вони засвоїли, що і як слід робити. Скаржачись, дошкільники часто не бажать покарання іншій дитині – вони тільки чекають, як їх розсудить дорослий. Отже, *позаситуативно-особистісне спілкування* підвищує сприйнятливості дітей до виховних дій і сприяє швидкому засвоєнню повчань дорослих [7].

У дослідженнях ролі спілкування в підготовці дітей до школи (О. Смирнова, В. Котирло) встановлено, що найбільш успішно діти засвоюють нові знання в умовах, наближених до занять, або у звичному житті, якщо володіють позаситуативно-особистісною формою спілкування [9; 1].

Ми, спираючись на роботи М. Лісіної, визначили наступні параметри особистісного спілкування дитини в дошкільному віці:

1. *Форма спілкування*: позаситуативно-пізнавальна та позаситуативно-особистісна.

2. *Зміст потреби в спілкуванні*: потреба в увазі, в доброзичливому ставленні, співпраці, повазі дорослого при провідній його ролі, прагнення до співпереживання і взаєморозуміння.

3. *Основні мотиви спілкування*: пізнавальний та особистісний, де дорослий виступає як ерудит, джерело знання про об'єкти та явища природного й соціального світу, партнер з обговорення причин і зв'язків, а також об'єкт пізнання.

4. *Форма спілкування дорослих*, насамперед батьків, з *дитиною* знаходиться в площині *особистісне – авторитарне спілкування*. При особистісному спілкуванні дорослий виступає як цілісна особистість, що володіє знаннями, вміннями й нормами, реалізує особистісне ставлення до дитини, через яке остання опановує сутність, критерії та механізми свого реального особистісного буття.

5. *Значення особистісної форми спілкування* в загальному розвитку дитини полягає в: розвитку особистості дитини, розкритті її можливостей, здібностей; залученні дитини до моральних і етичних цінностей суспільства; встановленні позитивних стосунків з оточуючими, формуванні комунікативних навичок взаємодії з іншими людьми; формуванні емоційно-вольової, пізнавальної сфери [4].

Тож усі фактори, які сприяють спілкуванню дитини з дорослими, зокрема у родині, стимулюють її психічний розвиток, сприяють її становленню як особистості.

В. Сухомлинський розглядав *гуманність* як справедливість, доброзичливість і чуйність, поєднання довіри і поваги до дитини з розумною й тактовною вимогливістю, що виявляється в піклуванні про духовне збагачення вихованця, в допомозі йому самореалізуватися у взаєминах із навколишнім середовищем. Важливим завданням гуманізації освіти і виховання є створення умов для виховання такої людини, яка б присвятила своє життя творінню добра, піклуванню про щастя інших без розрахунку на похвалу чи винагороду, для якої така поведінка була би нормою життя [10].

У психолого-педагогічній літературі існують різні його означення: «особистісно-діяльний підхід» (І. Зимня), «системний особистісно-діяльний підхід» (В. Андреев), «індивідуально-особистісний підхід» (О. Савченко), «гуманно-особистісне спілкування» (Т. Чмут) [5].

Особистісно орієнтований підхід розглядається як базова ціннісна орієнтація дорослого, яка визначає його позицію у взаємодії з кожною дитиною як із самосвідомим відповідальним суб'єктом власного розвитку і як із суб'єктом виховної взаємодії. Цей підхід передбачає допомогу дитині в усвідомленні себе особистістю, становленні самосвідомості, у виявленні, розкритті її можливостей, у здійсненні особистісно значущих і суспільно прийнятих форм самоутвердження, самовизначення та самореалізації.

В. Кузьменко вважає, що особистісно орієнтований підхід неможливий поза віковим та індивідуальним підходами, передбачає їх, але до них не зводиться. Авторкою розроблено *технологію розвитку індивідуальності дитини-дошкільника*, впровадження якої сприяє переорієнтації стилю спілкування батьків з дітьми, і це позитивно впливає на розвиток дошкільника, актуалізує такі особистісні властивості, як активність, самостійність, допитливість, упевненість у собі, відповідальність, самоповагу, почуття власної гідності [2].

В основу особистісно орієнтованого підходу покладено наступні ідеї:

– новий погляд на особистість як найвищу цінність, формування її позитивної «Я-концепції»;

– визнання самоцінності, індивідуальності, неповторності особистості кожної дитини, її права на помилки;

– створення максимально сприятливих умов для розкриття й розвитку потенційних можливостей психіки, здібностей і обдарувань дитини з урахуванням провідних потреб, інтересів дитини на кожному віковому етапі;

– виховання гуманної особистості, якій притаманні почуття власної гідності й поваги до інших, розкриття та формування загальнолюдських морально-етичних якостей (добррозичливості, людяності, милосердя, працелюбності, щедрості тощо);

– розуміння самоцінності дитячого життя й кожного вікового етапу розвитку;

– діалогічне спілкування, демократичне ставлення до дитини, співпраця, щирі, відкриті, довірливі стосунки з дитиною в атмосфері сприятливого психологічного клімату;

- підтримка та допомога в особистісному зростанні, врахування бажань та інтересів дитини, створення ситуації успіху;
- допомога дитині в пізнанні та розкритті суб'єктивного досвіду, власного «Я», світу, інших людей;
- забезпечення позитивного психоемоційного комфорту, створення розвивального предметно-ігрового середовища;
- переоцінка всіх компонентів виховного процесу на основі загальнолюдських цінностей [5].

У стосунках батьків та дітей існує проблема авторитарності стосунків. Авторитарність визначається як сукупність властивостей особистості, що виражаються в схильності до авторитарності й беззаперечного підпорядкування оточуючих своєму впливові, владі. Виявляється у прагненні будь-якими засобами утвердити свою владу, авторитет, домогтися домінуючого положення.

Авторитарність пов'язана із завищеною самооцінкою та рівнем домагань особистості, прагненням до стереотипізації й ригідності мислення та поведінки, з агресивністю та іншими неадекватними формами поведінки.

Авторитарність часто супроводжується низькою самокритичністю особистості, слабкою рефлексією, використанням захисних механізмів і поведінкових стереотипів для виправдовування своїх емоційних станів і настанов, емоційною нестриманістю та низьким рівнем саморегуляції поведінки [8].

Тож, використання у взаєминах батьків з дітьми особистісно орієнтованого підходу надає можливість обом сторонам усвідомлювати себе, допомагає реалізувати власні потенційні можливості, навчає бачити, визнавати особистість в інших.

Висновки. Таким чином, на основі здійсненого нами аналізу змісту спілкування в умовах сімейної взаємодії, нами обґрунтовано необхідність розробки та апробації педагогічних умов оптимізації дитячо-батьківських стосунків у родині. Це дозволить забезпечити сприятливі умови для розвитку особистості дошкільника, гармонізації родинних стосунків. Оскільки спілкування виступає детермінантою розвитку дитини, для всебічного та гармонійного розвитку особистості необхідна психопрофілактична й корекційно-розвивальна робота з оптимізації спілкування в родині, зміцнення сімейних стосунків, яка побудована на взаємопізнанні, взаєморозумінні та ефективній взаємодії батьків з дітьми.

Література

1. Котирло В. К., Ладивір С. А. Детский сад и семья. Київ: Рад. школа, 1984. 119 с.
2. Кузьменко В. У. Развитие индивидуальности дитини 3–7 років: монографія. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. 354 с.
3. Лисина М. И. Общение ребенка как деятельность. Общение и его влияние на развитие психики дошкольника. Москва: Просвещение, 1974. С. 3–23.
4. Лисина М. И. Проблемы онтогенеза общения. Москва: Педагогика, 1986. 144 с.
5. Назаренко Г. І., Пономарьова Г. Ф. Росте людина. Гуманно-особистісний підхід: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Харків: Скорпіон, 2006. 140 с.
6. Піроженко Т. О. Спілкування дитини з оточенням як презентація особистісних досягнень. *Актуальні проблеми психології: психолого-педагогічні основи розвитку особистісного потенціалу дитини в сучасному суспільстві*: збірник наукових статей / за заг. ред. С. Д. Максименка, С. О. Ладивір. Київ, 2006. Т. 4. С. 15–27.
7. Развитие общения у дошкольников / под ред. А. В. Запорожца, М. И. Лисиной. Москва: Педагогика, 1974. 86 с.
8. Словарь практического психолога / сост. С. Ю. Головин. Минск: Харвест, 1998. 800 с.
9. Смирнова Е. О. Становление межличностных отношений в раннем онтогенезе. *Вопросы психологии*. 1994. № 6. С. 5–16.
10. Сухомлинский В. А. О воспитании / сост. и авт. вступ. С. Соловейчик. Москва: Просвещение, 1975. 269 с.
11. Эльконин Д. Б. Развитие личности ребенка-дошкольника. *Психология личности и деятельности дошкольника* / под ред. А. В. Запорожца, Д. Б. Эльконина. Москва, 1965. 118 с.

References

1. Kotyrla, V.K. & Ladyvir, S.A. (1984). *Detskyi sad y semia* [Kindergarten and family]. Kyiv: Rad. shkola [in Ukrainian].
  2. Kuzmenko, V.U. (2005). *Rozvytok individualnosti dytyny 3–7 rokiv* [A development of the individuality of a child 3–7 years old]. Kyiv: NPU im. M. P. Drahomanova [in Ukrainian].
  3. Lysyna, M.Y. (1974). *Obshchenye rebenka kak deiatelnost. Obshchenye y eho vliyanye na razvytye psykhyky doshkolnyka* [Child communication as an activity. Communication and its influence on the development of the psyche of a preschooler]. Moscow: Prosveshchenye [in Russian].
  4. Lysyna, M.Y. (1986). *Problemy ontogeneza obshchenyia* [Problems of the ontogeny of communication]. Moskva: Pedahohyka [in Russian].
  5. Nazarenko, H.I. & Ponomarova, H.F. (2006). *Roste liudyna. Humanno-osobystisnyi pidkhid* [Growth man. Humane specialty pidkhid]. Kharkiv: Skorpion [in Ukrainian].
  6. Pirozhenko, T.O. (2006). Spilkuvannia dytyny z ototchenniam yak prezentatsiia osobystisnykh dosiahnen [Spilkuvannya ditiny s ototchenniam as a presentation of special achievements]. *Aktualni problemy psykholohii: psykholoho-pedahohichni osnovy rozvytku psykholohichnoho potentsialu dytyny v suchasnomu suspilstvi – Actual problems of psychology: psychological and pedagogical foundations for the development of a special potential of a child in a modern society*. Vol. 4, 15–27 (S.D. Maksymenko, S.O. Ladyvir (Ed.)). Kyiv [in Ukrainian].
  7. (1974). *Razvytye obshchenyia u doshkolnykov* [The development of communication in preschoolers] (A.V. Zaporozhtsa, M.Y. Lysynoi (Ed.)). Moscow: Pedahohyka [in Russian].
  8. Holovyn, S.Yu. (Eds.). (1998). *Slovar praktycheskoho psykholoha* [Practical Psychologist Dictionary]. Mynsk: Kharvest [in Belarus].
  9. Smyrnova, E.O. (1994). Stanovlenye mezhlychnostnykh otnoshenyi v rannem ontogeneze [Formation of interpersonal relations in early ontogenesis]. *Voprosy psykholohyy – Voprosy psikhologii*, 6, 5–16 [in Russian].
  10. Sukhomlynskyi, V.A. (1975). *O vospytanyy* [About education]. (S. Soloveichyk (Ed.)). Moscow: Prosveshchenye [in Russian].
  11. Elkynyn, D.B. (1965). *Razvytye lychnosti rebenka-doshkolnyka* [The development of the personality of a preschool child]. *Psykhohohyia lychnosti y deiatelnosti doshkolnyka – Psychology of personality and activity of a preschooler* (A.V. Zaporozhtsa, D.B. Elkynyna (Ed.)). Moscow [in Russian].
-
-

Pykhtina N.

candidate of Pedagogical Sciences (PhD),
 a Docent of the Department of Preschool Education
 Nizhyn Mykola Gogol State University
 npykhtina@ukr.net
 orcid.org/0000-0001-6684-436

**COMMUNICATION OF A CHILD WITH ADULTS IN THE PERIOD OF
 PRESCHOOL CHILDHOOD AS AN ACADEMIC, PSYCHOLOGICAL AND
 PEDAGOGICAL PROBLEM**

The article focuses on the analysis of various psychological and pedagogical aspects of communication between parents and children during preschool childhood. In connection to this, the essence of the concept «communication» is clarified in the article. The theoretical basis of the work rests on the academic research on age and pedagogical psychology, psychology and pedagogy of communication, family education. In the article the problem of communication is investigated in the context of psychological and pedagogical research findings, the connection between forms and means of childrens communication with adults is described. It is explained that the main activity type of a preschool child is influenced crucially by communication forms. Besides communication makes contribution to childrens mental development. The main characteristics of preschoolers personalized communication are highlighted in the article. Thus they include: communication form; communication need; main

reasons for communication; form of adult-children communication; the impact of personalized communication form on the development of a child personality.

It is found that peculiarities of a child personality that involve communication skills and the development of communicative and speech sphere, demonstrate the essential child's character traits. These traits belong to a child's social competency and intellectual activity, determine the communicative orientation and desire to interact on the basis of value system and the experience of interpersonal interaction. It is revealed in the article that a personality oriented approach is very important in adult-children communication. Due to this approach adults help children to perceive themselves as a person, as well as to find and develop their potential, contribute to their self-determination and self-realization.

The necessity to investigate pedagogical problems connected with the improvement of communication between adults and preschool children is underlined in the paper. Moreover, it is needed to implement the effective means of psychological and pedagogical influence, personality oriented approach and to make the family relationships better in terms of adult-children communication.

Key words: communication, interaction, desire to interact, interpersonal interaction, communicative orientation, social competency, intellectual activity.